

ПОЛІКУЛЬТУРНА МОВНА ОСОБИСТІТЬ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ

Найбільш вагомою ознакою ХХІ століття, яка не може не вплинути на освіту, зокрема на систему навчання іноземних мов, є глобалізація. Відбувається зближення країн і народів, становлення єдиного взаємозалежного світу, в рамках якого розширюються економічні, політичні й культурні зв'язки між країнами. В таких умовах змінюється саме суспільство. Воно стає полікультурним і характеризується розвитком як універсальних, глобальних ознак, так і збереженням самобутності культури кожної окремої етнічної групи. Така ситуація зумовила необхідність формування полікультурного характеру мовної освіти.

У центрі сучасної антропоцентричної парадигми стоїть поняття «особистість». Філософський словник (1986) дає таке визначення *особистості* - людина як суб'єкт суспільних відносин, носій свідомості та системи суспільно значущих якостей, детермінованих конкретно-історичними умовами життя суспільства. В теорії мови й суміжних з нею дисциплінах центральне місце займає *мовна особистість*, під якою Ю.М.Караулов розуміє сукупність здібностей і характеристик людини, що зумовлюють створення і сприйняття нею мовленнєвих творів (текстів), які розрізняються: а) ступенем структурно-мовної складності, б) глибиною і точністю відображення дійсності, в) певною цільовою направленістю [3, с.104].

Мовна особистість - наскрізна ідея нового етапу розвитку мовознавства, яка пронизує всі аспекти вивчення мови. У теорії навчання іноземних мов говорять про *вторинну мовну особистість*, яка формується завдяки прилученню до культури народу, мова якого вивчається, тобто до нерідної мови й культури, що робить її спроможною до адекватної взаємодії з представниками цієї культури й характеризується наявністю мовної й когнітивної свідомості.

Подальший розвиток науки та зміни в оточуючому нас соціумі призводять до трансформації поняття «мовна особистість». Ситуація глобалізації викликає необхідність перегляду підходів до навчання іноземних мов у світлі полікультурної направленості процесу формування мовної особистості. Міжкультурна комунікація – діалог двох культур (рідної й іноземної, мова якої вивчається) розглядається в таких умовах лише як частина полікультурної комунікації, яка представляє собою взаємодію рідної культури з будь-якою іншою культурою, яка відбувається засобами мови глобальної комунікації - англійської або засобами інших мов. В таких умовах у більшій мірі затребуваною є не вторинна мовна особистість, яка у процесі навчання іноземної мови залучається лише до концептуальної системи носіїв іншої (іноземної) мови, а *полікультурна мовна особистість*, у якої сформована здібність і готовність до взаємодії з представниками різних країн і культур за рахунок знання їхньої концептуальної системи (в іншій термінології «концептосфери») [4, с. 18].

Дамо визначення поняттям «концепт» та «концептосфера». Концепт (лат. *conceptus* - думка, поняття) - термін, уведений для пояснення процесів мислення і пов'язаний з одиницями ментальних і/або психічних ресурсів людської свідомості; оперативна одиниця пам'яті й усїєї картини світу (зокрема мовної); смисли, якими оперує людина в процесах мислення і які віддзеркалюють зміст досвіду і знань, результатів усїєї людської діяльності, а також процесів пізнання світу у вигляді певних «квантів» знання. Концепти містять те, що людина знає, думає, передбачає, фантазує тощо про об'єкти світу. Вони фіксуються в одиницях і категоріях мови, мають національно-культурну специфіку; їх врахування - важлива умова успішності міжкультурної комунікації.

Концептосфера - сукупність специфічних для певної національної лінгвокультурної спільноти концептів культури, які найповніше виражають її особливості [1].

У якості загальної характеристики полікультурної мовної особистості, яка логічно випливає із теорії вторинної мовної особистості, може бути визначена її здібність до оволодіння компонентами концептуальних систем представників різних мов і культур. Тоді, поділяючи ту чи іншу картину світу з носіями певної мови, людина сприйме і певний погляд на світ. Уміння досліджувати концептосфери різних лінгвокультур з подальшим їх оволодінням розглядається як найважливіший компонент у структурі полікультурної мовної особистості.

Н.Ю.Буланкіна і С.Ю.Полянкіна вважають провідною характеристикою полікультурної мовної особистості комунікативну культуру, що складається з: 1) емоційної культури (адекватне реагування на оточуючу дійсність), 2) культури мислення (специфічні форми пізнавальної діяльності, направленої на сприйняття й породження текстів), 3) мовної культури (що проявляється на вербально-семантичному (інваріантному) рівні, яка відображає рівень володіння мовою в цілому; прагматичному рівні, який виявляє характеристику, мотиви й цілі, що рухають розвиток мовної культури; когнітивному рівні, на якому відбувається актуалізація й ідентифікація знань і уявлень, характерних для певного соціуму), 4) культури мовлення (сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують автора мовлення можливістю побудови мовленнєвих висловлювань для оптимального розв'язання задач спілкування), 5) плюрилінгвальної («полиязыковой» – термін авторів) культури (сукупність різних мовних концептів, що відображають індивідуальний пізнавальний досвід і формують індивідуальний тезаурус особистості). Однак, автори наголошують, що найважливішим елементом у структурі полікультурної мовної особистості є індивідуальний мовний інтелект, оскільки розуміння й особистісне осмислення тексту безпосередньо залежить від уміння людини встановлювати різноманітні зв'язки між змістом культурних концептів. Така особистість готова до активної й продуктивної життєдіяльності у міжкультурному суспільстві, володіє розвинутим почуттям розуміння і поваги до інших культур, вмінням жити у мирі й злагоді з людьми – представниками різних культурних груп [2, с. 34 - 35].

Ми погоджуємося з попередніми авторами, що в сучасних умовах нової глобальної ситуації необхідна орієнтація на формування полікультурної мовної особистості, здатної на основі аналізу мовних засобів і мовленнєвої поведінки визначати зміст концептів, якими оперує партнер по комунікації та у відповідності до їх змісту вибирати адекватні комунікативні стратегії.

Реалізація нових цілей вивчення мов зумовлює й новий підхід, який базується на когнітивному рівні осмислення як універсальних культурних концептів, так і на розумінні специфічного культурного характеру вираження цих концептів у різних етнокультурах. Це сприятиме формуванню такої мовної особистості, яка буде динамічною, толерантною, здібною до постійних змін, гнучкою до умов взаємодії та співпраці з іншими людьми, володітиме розвинутим почуттям розуміння й поваги до інших культур, вмінням жити у мирі та злагоді з представниками різних лінгвокультурних груп, спроможною до активної й продуктивної життєдіяльності в глобальному полікультурному суспільстві.

Література

1. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації / МОН України, ЛНУ ім. І.Франка. – К.: Довіра, 2007. – 205 с.
2. Буланкіна Н.Е. Развитие полиязыковой культуры личности средствами социальной сети Facebook / Н.Е.Буланкіна, С.Ю.Полянкіна // Иностранные языки в школе. – 2011. - №6. – С.33-38.
3. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. М.: 1987. – 163 с.
4. Халяпина Л.П. Методическая система формирования поликультурной языковой личности посредством интернет-коммуникации в процессе обучения иностранным языкам. Дис. ... докт. пед. наук. – СПб.: 2006. – 426 с.